

Enskild motion

Motion till riksdagen 2015/16:2215

av Annika Lillemets m.fl. (MP)

Ansvarsutkrävande av företag

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ansvarsutkrävande av företag och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

I en allt mer globaliserad värld där många företag bedriver verksamhet internationellt, blir ansvarsutkrävande ofta komplicerat. Frågan om hur långtgående rättigheter det är rimligt att företag ska ha gentemot stater har kommit i fokus i och med debatten om det handels- och investeringsavtal som nu förhandlas mellan EU och USA, TTIP (Transatlantic Trade and Investment Partnership). Många ifrågasätter att det föreslås innehålla ett skiljedomsförfarande i form av en så kallad ISDS-mekanism (Investor State Dispute Settlement). Ett sådant ger företag möjlighet att dra stater inför rätta om de anser sig orättvist behandlade eller utsatta för direkt eller indirekt expropriation och begära ekonomisk kompensation. Denna rättsprocess sker utanför de nationella rättssystemen i speciella skiljedomstolar. Vad som räknas som skada är en tolkningsfråga.

Ett uppmärksammat fall av sådant skiljedomsförfarande är tobaksbolaget Philip Morris som stämt Australien för att landet infört så kallad plain packaging på cigarettpaket, det vill säga standardiserad texttyp och färg, tobaksbolagets namn samt varningsbild och -text. Syftet med denna utformning av paketen är att avskräcka unga från att börja röka. Det har haft påverkan även på Nya Zeeland, som beslutat att införa en liknande lag för att skydda folkhälsan. De avvaktar med att implementera beslutet i väntan på utfallet i rättsfallet Philip Morris mot Australien, eftersom detta skulle kunna innebära att deras land riskerar stämning på liknande grunder. Ett annat fall är företaget Lone Pine som stämt den kanadensiska staten på miljardbelopp därför att delstaten

Quebec infört ett tillfälligt förbud mot fracking, en mycket miljöfarlig metod att utvinna gas.

Detta visar att demokratiskt fattade beslut som syftar till att skydda exempelvis folkhälsa och miljö, riskerar att underordnas företags strävan efter vinst, och skärpningar av hälso- och miljöskydd riskerar att hämmas om företag får en sådan gräddfil utöver de fungerande nationella rättssystem som finns i stater som Sverige och USA. Likhet inför lagen är en viktig grundprincip i såväl nationella som internationella sammanhang. Det är inte företagen som behöver speciella privilegier. Däremot behöver enskilda människors rättigheter stärkas när ekonomin blir alltmer gränslös.

Det finns en amerikansk lag från 1789, Alien Tort Claims Act, som gjort det möjligt att vid amerikansk domstol lagföra företag för brott mot mänskliga rättigheter begångna utanför USA. Även deras underleverantörers handlingar beaktas. Personer och grupper i olika länder har i modern tid utnyttjat lagen för att få sin sak prövad. Ett exempel är 18 burmesiska bybor som anklagade det kaliforniska oljebolaget Unocal för att ha utnyttjat dem som tvångsarbetare vid anläggandet av en pipeline som företaget utförde på uppdrag av militärregimen i Burma. Kinesiska demokratiaktivister vars identitet lämnats ut av internetföretaget Yahoo vände sig också till amerikanska domstolar under åberopande av samma lag. Båda fallen slutade med förlikning och ekonomisk gottgörelse. USA:s högsta domstol inskränkte emellertid 2013 möjligheterna att använda lagen för brott begångna utanför USA.

Allt fler åtal väcks nu mot såväl företag som regeringar för deras medverkan till klimatförändringar som drabbar människor runt om i världen. Ett exempel är den peruanske bonden Saúl Luciano Lliuya som väckt åtal i en tysk domstol mot energibolaget RWE, för dess utsläpp av växthusgaser. Klimatförändringarna riskerar orsaka att två glaciärer kollapsar och hotar översvämma hans hem. Ännu ett fall drivs av över 900 holländare som dragit sin egen regering inför rätta för dess underlåtelse att vidta tillräckliga åtgärder för att minska utsläppen av växthusgaser, med motiveringen att regeringens passivitet är ett hot mot deras mänskliga rättigheter.

Det är viktigt att Sverige ser till att skapa bästa möjliga förutsättningar för att svenska företag och deras underleverantörer kan ställas till svars i Sverige om de bidrar till kränkningar av mänskliga rättigheter i utlandet. Även personer och organisationer som saknar ekonomiska resurser ska ges reell möjlighet att driva sin sak.

Mot bakgrund av det ovan anförda bör svensk lagstiftning ses över och om så krävs, uppdateras. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening.

Annika Lillemets (MP)

Valter Mutt (MP)

Carl Schlyter (MP)